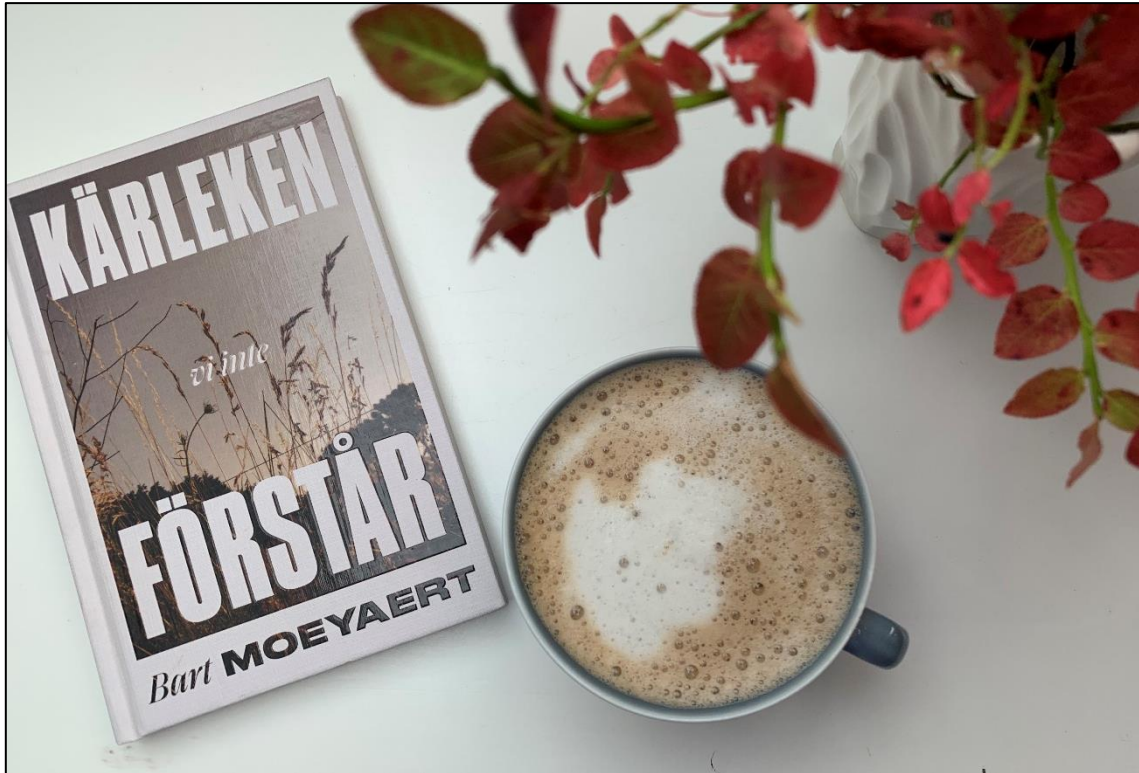

Läsnyckel till Kärleken vi inte förstår

Skriven av:

Katarina Lycken Rüter, förstelärare vid Anna Whitlocks gymnasium

Astrid Lindgren Memorial Award

©Illustration: Björn Berg, Ingrid Vang Nyman, Ilon Wikland

Om författaren Bart Moeyaert

Den belgiske författaren Bart Moeyaert fick Litteraturpriset till Astrid Lindgrens minne 2019. Moeyaert är en mångfaldigt belönad författare som debuterade som 19-åring 1983, och som därefter publicerat runt 50 titlar i olika genrer. I Moeyaerts produktion finns bilderböcker, romaner, poesi, dramatik, sångtexter, TV-manus och essäer. Bart Moeyaert översätter också barn- och ungdomslitteratur till nederländska, har verkat som stadspoet i Antwerpen (2006-2007) och är känd som en skicklig föreläsare.

Den som vill läsa mer om Bart Moeyaert kan titta på hans hemsida där det finns en internationell del med texter på engelska. Det finns också information på ALMA.se samt en rad intervjuer med och föreläsningar av Bart Moeyaert på Youtube.

www.bartmoeyaert.com/international.php

www.alma.se/sv/Pristagare/2019/

www.youtube.com/results?search_query=bart+moeyaert+

Om boken *Kärleken vi inte förstår*

”Med filmisk närvaro gestaltar han ögonblick där relationer ställs på sin spets samtidigt som berättelsernas komplexitet pekar på vägar vidare” skriver ALMA-juryen i sin motivering. Det är en beskrivning som passar väl in på *Kärleken vi inte förstår*. Boken består av tre delar som tillsammans bildar en berättelse om kärlek, svek, uthållighet och självbevaringsdrift i en familj där rollerna skaver och barn på olika sätt måste axla vuxnas ansvar.

De tre delarna beskriver var och en ett kort tidsutsnitt – en kvart, en eftermiddag, en kväll – men vart och ett av dessa utsnitt används nästan som ett fokus i ett brännglas; i var och en av situationerna bränner de stora frågorna om människors ömsesidiga beroende och möjlighet att hantera skörhet och utsatthet till som en eldslåga. Det beror förstås på skickligt komponerade situationer, men också på Moeyarts poetiska och många gånger överraskande formuleringar, som fångar stämningar och vänder på perspektiv.

I *Kärleken vi inte förstår* är det familjens näst yngsta barn som berättar. Hon får aldrig något namn, utan kallas bara “syrran”. Hon säger sig vara för liten för att ta hand om sig själv, men tar samtidigt stort ansvar för lillasyster Edie som är sex år och “för liten för allting men vill pröva på allt”. Edie är ett speciellt barn som talar mycket lite och väljer platser och aktiviteter lite vid sidan av de andra. I syskonskaran finns också storebror Axel som är jagets viktigaste bundsförvant och Bonnie, den äldsta systemen, som har flyttat hemifrån men som kommer hem för att stödja när mamman sviker eller inte klarar situationen. Och det händer, gång på

gång. Pappan har tidigare försvunnit allt mer ur familjens liv, och nu lever barnen med "mamman och hennes män". Till familjen knyts i den andra berättelsen också en åldring, Skip de Bootsman, som mer eller mindre lämpas över i familjens vård men som blir en del av den.

Frågan om när och var berättelserna utspelas går inte helt att besvara. I första berättelsen är det kvav sommar och familjen befinner sig på väg till Bonnie. De reser i en stekhet bil genom ett odlingslandskap där de mogna sädesfälten verkar närmast oändliga. Platsen med gul säd, en liten skogsdunge och en motorväg så långt borta att den inte ens hörs är tydlig – men inte dess sammanhang i rum och tid. Detta gäller också hemmet som den andra och tredje berättelsen utspelas i. Det finns ett kök, en hall, ett syrum och en trädgård, det finns gator och hållregn och fallande löv, det finns en järnvägsstation och en väntsal. Det finns också en annan stad dit Axel i den tredje berättelsen flyttat. Då är kvällen så pass varm att man kan sitta ute, möjligen med en filt över axlarna - och om morgonen surrar humlor över blomsterängar. Det finns alltså platser. Det finns tid. Men det finns inte en självklar orientering i varken tid eller rum. Som läsare tvingas man – eller erbjuds möjligheten – att ta in just den plats, den tid och den situation som beskrivs och förhålla sig till den. Där bränner Bart Moeyaert fram skörhet, styrka, utsatthet och hopp.

Sammanfattning av de tre delarna

Slutet för Bordzek berättat av mig som var där

Den första delen utspelas en tryckande varm sommardag i och utanför en bil. Familjen, det vill säga jaget, Edie, Axel, mamman, mammans älskare Bordzek och Bordzeks hund, är på väg till Bonnie. Stämningen inne i bilen är lika tryckande som värmen utanför, och plötsligt briserar en känslomässig bomb. Varför är Axel så arg? Vad är det mamman inte vill ta in? Berättarjaget ser, vet och försöker ta hand om Edie medan Axel och mamman bråkar högljutt. Genom jagets reflektioner knyts grälandet till ljuden om nätterna hemma, Bordzeks nattliga besök i Axels rum och mammans oförmåga och ovilja att se vad hennes barn utsätts för. Efter häftiga inbromsningar, slängande i bildörrar, skrikande, handgemäng och blodsutgjutelse fortsätter bilfärden, trots allt. Alla är fortfarande med i bilen. Slutet för Bordzek kommer först en stund efter det stora grälet, genom en replik från Edie. Då kör mamman nästan av vägen.

Bootsman kommer

I den andra delen skildras det lätt absurda skeendet när mormor har dött och familjen "ärver" hennes manliga sällskap Skip de Bootsman. Bootsman har nämnts i mormoderns testamente och ska därför bo en tid hos familjen, trots att mamman egentligen inte vill. I vanlig ordning är det barnen, främst Axel och berättarjaget, som får försöka hantera situationen. Huset görs i ordning för att hysa ytterligare en

person, en välkomstmiddag planeras och mamman och berättarjaget går i hällregn till stationen för att möta den okände Bootsman. Drömbilden av en man med pengar, värme och stabilitet är naturligtvis just en dröm, det inser berättarjaget, men den skröplige åldring i rullstol som visar sig vara Bootsman är en ändå besvikelse. Samtidigt finns det något i hans sätt som förvånar och kanske ändå kan bli en källa till glädje, till exempel att han möjligen tänker på sätt som kan likna jagets. Och när han till slut kommer in i det varma köket där Edie, Axel och Bonnie väntar finner han och Edie varandra genast.

Vad gör de därborta i Charlestown?

I den tredje delen har Axel flyttat till en annan stad med "sin Mortimer". Flytten föregicks av ett handgemäng mellan Axel och mammans nye älskare, och mamman har förbjudit syskonen att ens nämna Axels namn. Men Axel finns ständigt i berättarjagets tankar. Hon fantiserar om Axels nya liv tillsammans med pojkvännen, och samtidigt föreställer hon sig hur han längtar efter sin lillasyster, trots allt. Nu sitter hon hemma i köket med Bonnie, som ställer upp och tar hand om berättarjaget, Edie, Bootsman och hans hund när mamman återigen har givit sig av med sin älskare. Bootsman sitter ute i trädgården och mumlar för sig själv, Edie borde sova men klättrar på stuprören och berättarjaget försöker skriva ett brev till Axel. Och kanske är det ändå inte så illa?

Kärleken vi inte förstår i bokcirkeln

Vissa böcker lämpar sig särskilt väl att "bokcirkla" – *Kärleken vi inte förstår* är en sådan. Den övergripande frågan "Vad säger den här berättelsen mig" och följdfrågan "Vad är min respons till det den säger?" kan besvaras på väldigt många olika sätt utifrån det mångfacetterade berättandet och karaktärernas komplexa relationer. Ett samtal om detta bli både berikande och intressant. Många av de frågor som finns i skolmaterialet nedan går förstås också att använda som utgångspunkt för samtal i bokcirkel.

Kärleken vi inte förstår i klassrummet

Kärleken vi inte förstår är en text som gjord för att använda i skolan! Ett ganska begränsat omfång, en relativt enkel språkdräkt och ett komplext innehåll gör texten möjlig och lämplig för arbete tillsammans med många olika elevgrupper. *Kärleken vi inte förstår* kräver uppmärksam läsning, och texten kan därför både vara en utmärkt möjlighet att arbeta tillsammans med just detta och ett sätt att utveckla den egna läsförmågan vidare. Samtidigt är det viktigt att som lärare fundera över elevgruppens vana vid texter som inte har tydligt fäste i tid och rum, texter som utelämnar delar av bakgrundshistoria och sammanhang och där så mycket av skeenden och innehåll ligger strax under ytan av det som sägs och beskrivs.

Före läsningen

Inför läsningen behöver man som lärare överväga hur mycket introduktion elevgruppen behöver till Moeyarts berättarteknik. För vissa grupper är det säkert möjligt att ge sig in i läsningen utan vidare resonemang (många, men inte alla, i gymnasiets högre årskurser till exempel). För andra kan det vara värdefullt att få en "orientering", att läraren uppmärksammar att läsaren kastas rätt in i handlingen, att mycket sker under ytan och att den tydliga exposition som många andra berättelser har inte finns på samma sätt här.

Kortskrivning om titeln

Ett sätt att introducera texten är att reflektera över titeln (som sedan återfinns i bokens andra del). Låt eleverna kortskriva: vilken kärlek kan det vara som "vi inte förstår"? Finns det kärlek man "kan förstå"? Vilka skulle kunna innefattas i det "vi" som titeln innehåller?

Elevernas texter kan utgöra grund för samtal i grupp, såväl inför läsningen (för att få med fler perspektiv i sin egen läsning) som efter läsningen (för att undersöka hur svaren på frågorna eventuellt förändrats och fördjupats genom läsningen).

Under läsningen

Beroende på elevgruppens läsvana och det sammanhang som läsningen står i kan det finnas anledning att fundera över om eleverna behöver några frågor eller riktlinjer med sig in i sin läsning. Det finns ett antal frågor nedan (Efter läsningen) som kan fungera också som frågor att ha med sig under läsningen.

Text-tanke

För vana läsare kan det räcka med uppmaningen att under läsningen samla citat som på något sätt väcker tankar eller känslor. Att arbeta med "text-tanke", det vill säga att skriva ner citat och korta tankar kring dessa, kan vara ett lämpligt arbetssätt.

Arbete med fokus-karaktärer

Ett sätt att utveckla "text-tanke-arbetet" är att ge eleverna "fokuskaraktärer" under läsningen. Varje elev får en karaktär att särskilt "hålla fokus på" i läsningen och till uppgift att samla citat och tankar om den karaktären. Vad får vi reda på om hen - utseende, tidigare erfarenheter, viktigaste relationer, sinnesstämning, handlingar, dialog? Citaten används som stöd i samtal om texten med andra elever efter läsningen.

Eftersom Bonnie, den äldsta systemen, bara nämns vid ett par tillfällen i den första delen är hon inte en lämplig fokus-karaktär i ett samtal om enbart den första delen. Hon kommer ändå att finnas med i samtalet om texten eftersom hon är en viktig person för både berättarjaget och Axel. Det finns däremot en poäng i att låta den som ska ha fokus på Bordzek också uppmärksamma Bordzeks hund, och göra samma sak med Bootsman i den andra och tredje delen. Hundarna kan ses som en slags speglar

och förlängningar av sina ägare, och det kan ge upphov till intressanta iakttagelser och samtal.

Arbetet med fokus-karaktärerna kan gärna göras i tre steg. I det första steget samlar varje elev citat och tankar om sin karaktär. I det andra steget samtalar elever som har haft samma fokuskaraktär med varandra om vad de sett och läst, med uppgiften att sammanställa så mycket som möjligt om den gemensamma fokuskaraktären.

Eleverna ges då möjlighet att få ytterligare perspektiv i sin läsning, och att hjälpa varandra att få med sig så mycket som möjligt i förståelsen av sin fokuskaraktär. I det sista steget förs ett samtal i helgrupp eller i grupper där alla fokuskaraktärer finns representerade. Uppgiften är då att tillsammans undersöka hur de olika karaktärerna påverkar händelseförloppet och varandra och att undersöka hur de olika karaktärerna speglar de frågor och teman som texten lyfter.

Efter läsningen

För mindre vana läsare kan det säkert vara en god idé att föra boksamtal vid flera tillfällen under läsningens gång. Möjligheten att reda ut oklarheter, så att alla har med sig ungefär samma förståelse in i berättelsens nya delar ska inte underskattas. Var och en av delarna har också mycket att diskutera i sig, både vad gäller innehåll och form. Sedan skapar den sammanlagda läsningen ytterligare perspektiv, till exempel på utveckling och förändring.

Nedan finns exempel på frågor att välja bland för boksamtal, dels utifrån de enskilda delarna, dels utifrån boken som helhet. Sidhänvisningarna hänvisar till utgåvan av Gillaböcker 2019.

Slutet för Bordzek berättat av mig som var där

- Redan tidigt i berättelsen (i andra stycket, s 7) beskriver berättarjaget den gemensamma bilresan med orden “Allt sjuder inne i bilen”. På vilka olika sätt beskrivs sjudandet? Vad skapar beskrivningarna för känsla hos er som läsare?
- Edie beskrivs som ett speciellt barn, som berättarjaget tar stort ansvar för. Vad får ni för bild av Edie? Vilken betydelse har hon för händelseutvecklingen?
- Det finns många beskrivningar hur olika kroppar ser ut, känns och luktar. Vilken roll har dessa beskrivningar för hur ni uppfattar karaktärerna och deras relationer till varandra?
- Den stekheta bilen på vägen och Bonnies kök dit familjen är på väg kontrasterar tydligt mot varandra. Hett, färgstarkt, laddat mot svalt, stillsamt, avspänt. På vilka sätt bidrar de olika miljöerna till att förstärka berättelsens innehåll?
- Ett återkommande ord i berättarjagets beskrivning av personer och situationer är “behärskning”. I berättelsen tappar de flesta karaktärerna på

olika sätt sin “behärskning”. På vilka olika sätt gör de det, och vad säger de olika sätt de “tappar behärsningen” på om dem?

- Berättarjaget “vet en hel del” säger Axel till henne efter att till slut också hon tappat behärsningen i den laddade situation som uppstått (s 33). Hur har berättarjaget redan tidigare i berättelsen visat att hon vet vad konflikten mellan mamman och Axel egentligen handlar om? Vad får ni för bild av henne själv genom det hon berättar?
- När bilen till sist sätts i rullning igen är det mamman som kör och Axel sitter bredvid berättarjaget. “Han väntar på att jag ska ta hans hand. Det ska jag göra, men först måste jag vänja mig vid några tankar. Jag ler fundersamt.” (s 38) Vad tänker ni att hon måste vänja sig vid för nya tankar?
- I berättelsen är det många karaktärer som på olika sätt far och har farit illa. Finns det några vägar ut och bort från det svåra och skadliga i berättelsen - och i så fall vilka?
- Hur tolkar ni den allra sista meningen i berättelsen “Därefter missar hon nästan kurvan.” (s 40)?

Bootsman kommer

- I början av texten talas om ett “vi” som gör saker tillsammans, ett vi som läser, tänker och tror. Vilka är “vi”? Hur skiljer sig “vi:et” från de andra?
- Axel och berättarjaget får till uppgift att röja i syrummet för ge den nya gästen lite utrymme. Det tar hela förmiddagen, eftersom de hittar lådor att titta i och vars innehåll de funderar över. Här återkommer bokens titel “kärleken vi inte förstår” (s 46). På vilka sätt uppfattar ni att det Axel och berättarjaget hittar i lådorna är kopplat till “kärleken vi inte förstår”?
- När Axel och berättarjaget talar om kärleken i syrummet säger Axel också att “kärleken är framfusig och ohyfsad och klampar in i de kallaste husen” (s 55f). Detta tänker berättarjaget på när hon och mamman talar om vem Skip de Bootsman kan vara. På vilka sätt kan påståendet stämma in på de erfarenheter som berättarjaget, Axel och/eller mamman har av kärlek?
- I förberedelserna inför Bootsmans ankomst berättar mamman om “förr i tiden” (s 46). På vilka sätt kan det hon berättar om sin uppväxt och sin familj ge perspektiv på hur hon agerar i nuet?
- “Jag är plötsligt nästan lycklig” säger berättarjaget i slutfasen av förberedelserna hemma (s 49). Vad är det som gör henne lycklig och hur gestaltar författaren hennes känsla? Vilka känslor skapas hos er som läsare?
- I promenaden till och från järnvägsstationen ges ganska många beskrivningar av mammans beteende. Hur behandlar hon sin dotter? Vad kan de mötas i? När hamnar de i konflikt? Hur hanterar berättarjaget sin mamma?
- Det talas en del om skönhet och det vackra i texten. “Män är farliga vare sig de är stiliga eller inte” säger Axel (s 49). Berättarjaget ritar en vacker teckning för att välkomna Skip de Bootsman, en teckning som förändras – förstörs? –

av regnet. Mamman vill vara vacker för Bootsman när de träffas, trots blött hår och regnrock, och använder sitt leende för att få järnvägstjänstemannen att göra som hon vill. Och berättarjaget säger om sig själv “Jag vet att jag inte är vacker utan blir vacker beroende på vad som finns i min närhet” (s 57).

Vilka perspektiv tycker ni ges på skönhet i texten? Och hur ser ni på berättarjagets syn på sig själv och det vackra?

- Hur uppfattar ni de olika familjemedlemmarnas sätt att möta Bootsman?
- I förberedelserna inför Bootsmans ankomst har Axel sönder ett glas. “Det måste finnas skärvor” säger han (s 50). I berättelsens sista mening återkommer glasskärvor. Finns det någon koppling mellan dessa två ställen i texten, och hur skulle den i så fall kunna se ut?

Vad gör de därborta i Charlestown?

- Berättarjaget saknar Axel när han nu flyttat ihop med sin pojkvän och inte bor med familjen längre. Hur ska man beskriva hennes känslor inför Axels nya liv? Vad har hans flytt fått för betydelse för henne, känslomässigt och praktiskt?
- När Bootsman frågar “Var är din bror?” händer något. Hur förändras stämningen – och vad är det som gör att den förändras så?
- Bootsman talar ständigt, men bara två saker är sanna: att han har byggt en fyr och att han har en hund. Vad får fyren och hunden för betydelse i det som händer under kvällen i trädgården?
- I bokens allra sista mening sover Axel djupt intill sin Mortimer. Jämför den slutmeningen med de två slutmeningarna i de föregående delarna. Finns det likheter? Skillnader? Vad säger den sista meningen?

Hela boken Kärleken vi inte förstår

- När ni tänker på karaktärerna i boken, hur ser ni på dem i slutet jämfört med i början? Vilka har förändrats, och hur har de förändrats? Vad är det som har gjort att de har förändrats?
- Författaren Bart Moeyaert har i många intervjuer talat om Astrid Lindgrens betydelse för hans författarskap, och hur han hade en nära relation till karaktärerna i Saltkråkan. Namnet Bootsman betyder båtsman. Finns det något i Båtsmans roll i Saltkråkan som liknar Bootsmans roll i *Kärleken vi inte förstår*?
- Det finns mycket som är svårt och sårigt i det som berättas. Men “Är det så illa egentligen?” säger Bonnie till slut (s 107). Vad säger ni efter att ha läst ut boken?
- Om den här berättelsen skulle sammanfattas i tre ord - vilka vore de bästa tre orden? Varför just dessa tre?

- Finns det något särskilt ni lagt märke till i författarens sätt att berätta eller att använda språket? Vad i så fall, och vilken eller vilka effekter tycker ni att det ger?
- Vad tycker ni att den här boken vill säga till läsaren? Och hur reagerar ni på det boken säger?

Läs mer

Tyvärr är mycket lite av Bart Moeyaert översatt till svenska, men i september 2019 kommer hans senaste roman i svensk översättning: *Alla är ledsna nuförtiden*. För den som behärskar tyska finns ytterligare ett antal titlar att få tag på, bland andra *Brüder*, *Hinter der Milchstraße* och *Du und Ich und alle anderen kinder*.